Підводячи підсумок викладеному матеріалу, необхідно відзначити, що під час проведення аудиторської перевірки, аудитори мають підходити до вивчення проектних ризиків не як статистичного, незмінного параметру, а як змінного рівень якого можна зменшувати шляхом побудови ефективної системи управління. Тобто, аудитор повинен не тільки зібрати та проранжувати фактори ризику, але і змоделювати процес реалізації проекту; оцінити з відповідною ймовірністю можливість виникнення несприятливих ситуацій; підібрати методи мінімізації їх впливу, а також дослідити порядок поведінки параметрів проекту в ході його реалізації.

Список використаних джерел

1. Аудит Монтгомери / Ф.Л. Дефлиз, Г.Р. Дженик, В.М. Рейлли, М.Б. Хирш. – М: Аудит, ЮНИТИ,1997.-542 с.
2. Белуха Н.Т. Аудит: Учебник. – К.: «Знання», КОО, 2000. – 769 с.
3. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент / Бланк И. А. – К. : Эльга-Н, Ника-Центр, 2001. – 448 с.
4. Внукова Н. Базова методика оцінки економічного ризику підприємств // Фінанси України. – 2002. – №10. – С. 15-21.
5. Воронцовский А.В. Управление рисками. – Х.: Форт ЛТД, 2004. – 457 с.
6. Грачева М. В. Риск-анализ инвестиционного проекта / Грачева М. В. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 351 с.
7. Про затвердження положення про типовий бізнес-план. Наказ Фонду державного майна України. №301 від 26.05.1994р.
8. Методичні рекомендації з розроблення бізнес-плану підприємств: Наказ Міністерства економіки України від 06.09.2006р. № 290 [Електронний ресурс].– Режимдоступу: http://www.chp.com.ua/doc/nakaz_290.htm.
9. Радченко К.І. Аудит стратегічних управлінських рішень, прогнозів та проектів. – Л., 2001 р. – 356 с.
10. Рудницький В.С. Методологія і організація аудиту. – Тернопіль: «Економічна думка», 19998. – 192 с.

Summary. *In the articles exposed procedural principles of audit of project risks. Certain tests on accordance of elements of organization of control system by project risks, tests on accordance of methodological conceptions of risk management, tests on importance.*

Key words*: audit of projects, project risks, tests, on importance, tests on accordance.*

УДК 368.5:330.131.5

Кузовенкова Н.В.*, к.е.н., асистент Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка*

ТЕНДЕНЦІЇ СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У роботі наведено результати аналізу поточного стану та окреслено основні проблеми розвитку страхування агроризиків в Україні, визначено перелік основних страхових продуктів, що їх пропонують страхові компанії сільгоспвиробникам.

Ключові слова: *сільське господарство, ризик, страхова компанія, страховий продукт, страхова премія, страхова сума, франшиза.*

Постановка проблеми. Невизначеність, та пов'язаний з нею ризик об'єктивно присутні у будь-якій діяльності людини, у тому числі й економічній. На сьогодні сільське господарство справедливо вважають найбільш ризикоємною галуззю економіки, що пов'язано з рядом особливостей його функціонування. Врахування особли-

востей діяльності сільськогосподарських товаровиробників є необхідною основою для ефективного процесу управління ризиками, що виникають у цій галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні, теорія ризику стосовно сільськогосподарських підприємств знаходиться на початковому етапі свого становлення і потребує ґрунтовних наукових досліджень для подальшого розвитку аграрного ризик-менеджменту. За сучасних умов функціонування сільськогосподарських підприємств найбільш дієвим та ефективним способом мінімізації негативних наслідків від дії ризику є страхування. Над даною проблемою працюють такі вітчизняні вчені, як М. Дем'яненко, О. Гудзь, П. Лайко, С. Навроцький, С. Осадець та інші.

Формулювання цілей статті. Метою статті є висвітлення сучасного стану страхування агроризиків та окреслення можливих шляхів розвитку аграрного ринку України.

Виклад основного матеріалу. Головною метою створення адекватного механізму страхового захисту та розвитку системи агрострахування в Україні є забезпечення фінансової стійкості та стабільного розвитку сільськогосподарських товаровиробників.

В Україні останніми роками відбувається зростання обсягів страхування ризиків, пов'язаних з аграрним виробництвом, проте темпи цього зростання є досить повільними, а сам рівень страхування залишається на низькому рівні. Для зручності дослідження аспектів страхування аграрних ризиків їх розділяють [1, с.38] на дві великі групи: ризики, які можливо застрахувати; ризики, які застрахувати не можливо.

На сьогодні не існує законодавчо визначеного переліку ризиків, що піддаються чи не піддаються страхуванню. Як зазначає О. Гудзь [2, с. 452], страховики України пропонують кілька страхових продуктів сільськогосподарським підприємствам, включаючи окремі ризики, мультиризик, індекс врожайності, град і град-вогонь. В зв'язку з цим, страховики, використовуючи індивідуальний підхід до кожного клієнта, пропонують гнучкі умови страхування [3]. Гнучкість полягає в тому, що страхові компанії не пропонують страхувальникам заздалегідь розраховані страхові продукти, а розробляють їх відповідно до бажання клієнта. Здебільшого при цьому демпінгуються страхові тарифи та інші умови страхування. За таких обставин методика врегулювання та оцінки збитку є індивідуальною у кожної компанії, а, отже, не завжди об'єктивною.

Розглянемо сучасний стан страхування сільськогосподарських підприємств на прикладі страхування урожаю. У 2011 році застрахувало свої посіви майже 10 % господарств на загальну суму понад 2,6 млрд. гривень. За ці послуги селяни сплатили 116,88 млн. грн., але, враховуючи компенсаційні виплати з держбюджету, затрати на страхування фактично становили майже 70 млн. грн. [4].

Із тих господарств, що страхувалися, у середньому одне господарство застрахувало 560 га посівів, на страхову суму 797 тис. грн. і сплатило за це 34 тис. грн., при цьому отримало компенсації близько 14 тис. грн. (таблиця 1).

Величина страхових внесків з розрахунку на одне сільськогосподарське підприємство залишається на зовсім незначному рівні. Її зростання більш ніж удвічі порівняно з 2009 роком не можна визнати достатнім для забезпечення реальності страхового захисту.

Однак середні показники не дають повної картини, оскільки спостерігається значне коливання за регіонами (наприклад, в Хмельницькій та Черкаській областях середня застрахована площа сягала 1336 га та 1017 га відповідно, тоді як у волинській та Закарпатській областях лише 209 га) та за суб'єктами аграрного ринку.

Таблиця 1

Аналіз страхування урожаю з розрахунку на одне господарство, яке страхувалося у 2011 році

Регіони	Припадає застрахованої площі, га	Припадає страхової суми, тис. грн.	Сплачено страхових внесків, грн.	Отримано державної компенсації, грн.
АР Крим	787	490	20124	10036
Вінницька	825	1698	98993	23631
Волинська	209	100	4029	2015
Дніпропетровська	621	579	21239	10297
Донецька	428	344	14463	7329
Житомирська	296	263	13298	6772
Закарпатська	209	956	45522	22750
Запорізька	595	592	24116	11900
Івано-Франківська	416	676	30573	14458
Київська	361	718	33177	14736
Кіровоградська	460	441	18915	8890
Луганська	553	695	28486	15992
Львівська	446	497	28955	12222
Миколаївська	547	547	29144	13637
Одеська	535	528	25308	8681
Полтавська	932	2347	92280	38374
Рівненська	230	185	6804	3390
Сумська	431	313	14362	5758
Тернопільська	352	325	15033	6990
Харківська	883	870	43184	19224
Херсонська	560	427	23728	10981
Хмельницька	1336	3238	89000	33207
Черкаська	1017	1988	77360	34038
Чернівецька	348	321	13082	6398
Чернігівська	796	1355	66716	25040
м. Севастополь	364	236	8570	2933
ВСЬОГО	**560**	**797**	**34095**	**14218**

Джерело: дані Міністерства аграрної політики України

В середньому страхова сума на застрахований гектар по Україні становила 1311 грн., причому коливання було від 435 до 4580 гривень, а страхові внески на 1 га становили по Україні 58 грн., при цьому коливання було від 19 до 218 грн. (таблиця 2).

Питання, що викликають найбільше дискусій між сільськогосподарськими товаровиробниками і страховими компаніями, залишаються розміри страхових тарифів. Нині тарифи на страхування сільськогосподарських ризиків перебувають у межах від 0,1 до 9,22%. Коливання за регіонами значне. Так за найнижчими тарифами, які не перевищують не перевищують 5% страхувалися господарства Волинської (2,8-5%), Закарпатської (4,5-5%), Донецької області (1,6-4,5), та м. Севастополь (3,62%). На цю обставину вплинуло положення Закону «Про страхування», що розмір компенсації не перевищує страховий тариф 5%. Але незважаючи на це, у 22 областях цей розмір

перевищив 5 відсотків, а у деяких областях, як, наприклад, Харківській (3,5-9,22%), Київській (3,1-9,2%), та Кіровоградській (1-8) розмір страхового тарифу подекуди перевищував 9 %.

Таблиця 2

Аналіз щодо страхування урожаю суб'єктами аграрного ринку у 2011 році у розрахунку на один застрахований гектар

Регіони	Припадає на один гектар страхової суми, грн.	Сплачено за один гектар страхових внесків, грн.	Одержано державної компенсації за один застрахований гектар	Розмір франшизи, мінімальний-максимальний, %	Розмір страхового тарифу, мінімальний-максимальний, %
АР Крим	623	26	13	30-40	3,15-5,7
Вінницька	2059	120	29	14-40	2-6,94
Волинська	478	19	9	20-50	2,8-5
Дніпропетровська	933	34	17	30	1-7,2
Донецька	803	34	17	1,6-60	1,6-4,5
Житомирська	888	45	20	10-70	2,3-6,94
Закарпатська	4580	218	109	20-30	4,5-5
Запорізька	994	41	20	30-50	3,42-5,9
Івано-Франківська	1626	74	35	30	3,1-6,1
Київська	1990	92	41	30	3,1-9,2
Кіровоградська	959	41	19	10-50	1-8
Луганська	1257	52	29	1-50	0,3-6,5
Львівська	1114	65	27	10-70	3,25-7
Миколаївська	435	23	11	20-70	4,1-7,2
Одеська	986	47	16	5-60	0,5-7,7
Полтавська	2520	99	41	16-40	1-6,6
Рівненська	805	30	15	10-40	2,8-7
Сумська	726	33	13	5-40	1-7,5
Тернопільська	922	43	20	10-50	3,12-6,2
Харківська	985	49	22	5-50	3,5-9,22
Херсонська	763	43	20	20-30	2,5-7,44
Хмельницька	2424	67	25	5-30	1,2-6,53
Черкаська	1955	76	33	2-30	0,3-7,23
Чернівецька	922	38	18	30	3,25-5,78
Чернігівська	1701	84	31	20-30	4,4-7,23
м. Севастополь	649	24	8	30	3,62
ВСЬОГО	1311	58	25	1-70	0,1-9,22

Джерело: дані Міністерства аграрної політики України

Як стверджують самі страховики, тарифи не повністю відображають ризики виникнення страхових випадків у сільськогосподарському виробництві.

Тому для захисту своїх інтересів страхові компанії встановлюють вищий рівень безумовної франшизи. Коливання франшизи також доволі значне – від 1 до 70%.

За оцінками представників українських страхових компаній реальне страхування (за відсутності безумовної франшизи) може відбуватись за рівня тарифів 10-15 %. Водночас більшість сільськогосподарських товаровиробників вважають за максимально прийнятний для себе страховий тариф 3-5 %.

Поступальному розвиткові страхового ринку перешкоджають відсутність чіткої державної політики щодо страхування сільськогосподарських ризиків, недосконала законодавча і нормативна бази. Не менш важливим є усунення суперечностей як між окремими положеннями нормативних актів, так і в системі законодавства, неточності й невизначеності формулювань і термінів у законодавчих актах. Законотворча робота не достатньо опирається на наукові дослідження та світову практику.

Стабілізація та подальший розвиток економіки, зміна форм власності й економічного механізму управління зумовлюють необхідність переорієнтації суб'єктів господарської діяльності на захист ризиків втрати або пошкодження майна, шляхом впровадження апробованих світовою практикою форм та видів страхування. Для цього необхідно розробити нову схему проходження коштів державного бюджету, що спрямовуються на здешевлення вартості страхових премій фактично сплачених суб'єктами аграрного ринку та дозволить значно спростити схему та процедури субсидування страхових послуг, а також забезпечить ефективність використання бюджетних коштів.

Висновки і пропозиції. Використання страхового захисту на рівні агроформувань з метою зменшення рівня ризиків банківського кредитування виявляється у страхуванні виробничих ризиків. Однак, подібні страхові відносини носять скоріше випадковий характер, ніж закономірний. Це свідчить про те, що агроформування не розглядають страхування, як один зі способів мінімізації власних ризиків. Поступальному розвитку ринку агрострахування сприятимуть чітка державна політика страхування сільськогосподарських підприємств, що ґрунтуватиметься на результатах наукових досліджень та світовому досвіді у вказаному напрямку.

Список використаних джерел

1. Мних М. В. Визначення ризиків та їх страхування / А. М. Мних, М. В. Мних // Економіка. Фінанси. Право. – 2003. – №10. – С. 37-39
2. Гудзь О.Є. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств: [монографія] / Олена Євгенівна Гудзь. – К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2007. – 578 с.
3. Дослідження ринку агрострахування в Україні «Шляхи підвищення зацікавленості сільгоспвиробників у підвищенні послуг агрострахування в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ifc.org/ifcext/uaidp.nsf/AttachmentsByTitle/Consumer_Survey+Report_Ukr.pdf/$FILE/Consumer_Survey+Report_Ukr.pdf
4. Слизький М. Практичні аспекти страхування фінансово-кредитних ризиків [Електронний ресурс] / М. Слизький // Газета АКБ Промінвестбанк. – №37 (198), – 2004. – Режим доступу до статті: http://www.obriy.pib.com.ua/2004/37_04/03.shtml

Summary. *In work results of the analysis of a present condition are displayed and the basic problems of development of insurance of agrarian risks in Ukraine are outlined, the list of the basic insurance products which are offered by the insurance companies to agricultural manufacturers is defined.*

Key words: *agriculture, risk, the insurance company, insurance product, the insurance award, the insurance sum, the franchise.*